

Vanhustenhoidon tila
Riihimäen kirjasto 9.4.2019
Kalevi Kivistö

Tiedättekö, missä kaupungissa sijaitsee katu nimeltä Kissanpiiskaajankuja. Se sijaitsee Kristiinankaupungissa. Viime aikojen uutisia lukiessa on tullut mieleen kysyä, onko Esperin kumppaneineen rakentanut sinne myös Mummonpiiskaajankadun? Luokatonta vanhusten hoitoa koskevat uutiset lähtivät liikkeelle Esperin Kristiinankaupungissa sijaitsevan hoitokodin ongelmista, jotka johtivat toiminnan keskeyttämiseen hoidon laadussa ilmenneiden vakavien puutteiden vuoksi.

Hoivakodin toiminnan julkisuuteen tulleet laatuongelmat ovat johtaneet koko maata koskevaan, vanhustenhoitoa yleisesti koskevaan tuiki tarpeelliseen keskusteluun. Keskustelun ja valvojien aktivoitumisen seurauksena myös moni muu kansainvälisten firmojen ylläpitämistä laitoksista on jouduttu sulkemaan.

On hyvä, että hoidon laatua on vihdoinkin julkisesti läpivalaistu. Se on hyvä alku, mutta nyt on tekojen aika.

Tarvittavia tekoja ovat ainakin seuraavat:

1. Vanhuspalvelulakiin on saatava *hoitajamitoitus*, vähintään 0.7 hoitajaa vanhusta kohti. Porvaripuolueet, kokoomus etunenässä, estivät mitoituksen saamisen lakiin sen säätämisvaiheessa. Nyt on nähty, mihin mitoituksen puuttuminen johtaa. Siksi mitoitus on lakiin saatava mahdollisimman pian. Se on laadukkaan hoidon välttämätön, joskaan ei vielä riittävä edellytys. Joustettava ylöspäin asiakkaiden hoitoisuuden mukaan.
2. Laadukkaan hoidon turvaamiseen on saatava riittävät voimavarat eli *rahat*. Stubbin hallitus, josta vasemmistoliitto oli pantu lähtemään, leikkasi tuoreesta laista 300 milj. euroa. Sipilän hallitus leikkasi ensi töikseen vielä 70 milj. euroa lisää. Leikkaukset on peruttava.
3. Valtion ja kuntien *valvontaan* on saatava lisää henkilökuntaa ja valvontaan puhtia.
4. *Väärrien tietojen* antamisesta valvojille on annettava tuntuvat rangaistukset. ”Haamuhoitajat” pois raporteista ja hoitajille on taattava oikeus keskittyä hoitotyöhön.
5. *Kotihoito* lisääntyy, koska laitoksiin pääsee yhä pienempi osa kasvavista vanhusikäluokista. Kotihoitoon tarvitaan lisää voimavaroja ja laadun valvontaa. Kun ympärivuorokautiseen hoitoon pääsee yhä harvempi, jää kotihoitoon yhä huonompikuntoisia.
6. *Omaishoito* kuormittuu yhä enemmän samasta syystä kuin kotihoitokin. Omaishoitajille on taattava kunnollinen, koko maassa yhtenäinen taloudellinen tuki ja omaishoitajan jaksamista on tuettava takaamalla hoitajille säännölliset vapaapäivät.

7. On vihdoin ymmärrettävä, että vanhusten ja lasten hoiva enempää kuin kansalaisten terveydenhoitokaan *eivät sovi* kansainvälisten suurfirmojen *bisneksen teon* välineeksi. Voiton tavoittelu vaatii tuottavuuden nostamista ja näillä toimialoilla firmojen ainoa keino tuottavuuden nostamisessa ja voittojen kasvattamisessa on työvoimakustannuksissa säästäminen. Se taas johtaa hoidon laadun huononemiseen eli juuri niihin ongelmiin, jotka ovat johtaneet laitosten sulkemisiin.

Perusopetuslaissa (7 §) kielletään toiminnan järjestäminen taloudellisen voiton tavoittelemiseksi. Sama kiello tulisi saada myös vanhuspalveluja koskevaan lainsäädäntöön. Ihmisten hädällä ei saa keinotella voittoa veroparatiiseihin kätkeväksi.

Vanhuspalvelujen kuntoon saattaminen on yksi seuraavan eduskuntakauden tärkeimmistä tehtävistä.

Toinen tärkeä ikääntyviä ihmisiä koskeva kysymys on *eläkeläisköyhyyden* torjuminen. EU:n määritelmän mukaiset köyhyysrajat ovat tällä hetkellä – tiukempi noin 1000 euroa ja ns. pienituloisuusraja noin 1200 euroa/kk. Yli 65 vuotiaista eläkeläisistä jälkimmäistä tulorajaa pienemmät tulot on noin 1/6 lla, 75 vuotta täyttäneistä noin ¼ osalla ja 85 vuotta täyttäneistä noin 1/3 osalla. Eläkeläisköyhyys on naisilla kaksi kertaa yleisempää kuin miehillä ja se kasvaa siirryttäessä vanhempiin ikäluokkiin. Eläkejärjestelmä oli vanhempien eläköityessään vielä keskentekoinen. Myös indeksi on rakennettu niin, että eläkkeet seuraavat vain pieneltä osalta aktiivi-iässä olevien tulojen kehitystä. Kun köyhyysraja liikkuu yleisen tulotason muutoksia seuraten, jää tästäkin syystä vanhemmista eläkeläisistä yhä useampi pienituloisuusrajan alle. Siksi meidän järjestömmme on vaatinut, että ansiotasoindeksin osuutta tel-indeksissä pitäisi kasvattaa ja soveltaa samaa indeksiä myös kansaneläkkeisiin.

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry. esittikin eduskuntaryhmille, että vaalien jälkeen nimitettävä hallitus käynnistäisi erityisen eläkeläisköyhyyden torjumisohjelman. Se olisikin tarpeen, koska Suomen eläkejärjestelmä on aika monimutkainen nimenomaan pientä eläkettä saaville, sehän koostuu heillä joko kokonaan kansaneläkkeestä tai sitten osittain kansaneläkkeestä ja osittain työeläkkeestä. Loppumassa olevan hallituskauden suurin ongelma on ollut kaikkia kelan maksamia etuuksia koskevien indeksien jäädytys, jolloin niin kansaneläke kuin muutkin etuudet jäävät elinkustannusten kehityksestä koko ajan jälkeen. Näiden menetysten korvaaminen olisi eläkeläisköyhyyden torjunnassa ensimmäinen tehtävä.

Takuueläkkeen maksaa kokonaan Kela. Takuueläkettä on viime vuosina hieman nostettu, mikä on hyvä asia. Siinä jätetään kuitenkin kokonaan huomioon ottamatta pientä työeläkettä saavat. Useimmiten kyse on naisista, joiden työura on jäänyt katkonaiseksi esimerkiksi perhetilanteen vuoksi. Tällä hetkellä takuueläke alkaa olla lähellä sen eläkkeen kokonaistasoa, joka muodostuu parinkymmentä vuotta toimistytötä tehneelle työeläkkeen ja kansaneläkkeen yhdistelmästä. Kun takuueläke saavuttaa saman tason, jää työelämässä mukana ollut ja eläkemaksuja koko ajan maksanut eläkkeellä ollessaan kokonaan vaille korvausta hänen palkanmaksuvarastaan maksetuista eläkemaksuista. Takuueläkkeen nosto on hyvä asia, mutta työelämässä työeläkettä maksaneen tulee saada korvaus maksetuista eläkemaksuista.

Pienten eläkkeiden parantamista pitäisikin ajatella syvällisemmin kuin vain takuueläkkeen tai kansaneläkkeen korotuksena. Vasemmistoliiton eläkepoliittisessa ohjelmassa asiaa on käsitelty juuri tällä tavalla. Hyviä tapoja olisivat mm. kansaneläkkeen suojaosan nostaminen eli sen rajan nosto, josta työeläke alkaa ”syödä” kansaneläkettä. Toinen tapa olisi laskea kansaneläkkeen pienentymiskerrointa. Kun työeläkkeen yksi lisäeuro pienentää kansaneläkettä 50 sentillä, voitaisiin pieneminen laskea esimerkiksi 40 senttiin, jolloin kansaneläke täydentäisi hieman enemmän eläkeläisen saamaa kokonaiseläkettä. Joka tapauksessa asiaa pitäisi käsitellä syvällisemmin kuin vain puhumalla vappusatasista tai pelkästä takuueläkkeestä, jotta ei laiminlyötäisi pientä työeläkettä saavien ongelmia.

Sekä hoiva että eläke ovat ajankohtaisia asioita, joita tulevan hallituksen tulee käsitellä heti ohjelmaansa laatiessaan. Lopuksi haluaisin käsitellä lyhyesti paria laajakantoista ongelmaa, joissa työmaata riittää varmaan useammallekin hallituskaudelle.

Toinen näistä asioista on *vanhusten oikeuksien valvonta* ja sen kääntöpuolena monet muodot saavan ikäsyrrjinnän torjuminen.

Olen ollut viime vuodet jäsenenä Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä toimivassa ihmisoikeusvaltuuskunnassa EETUn edustajana. Valtuuskunta julkaisee vaalikauden vaihtuessa oman asiakirjansa suosituksiksi seuraavalle hallituskaudelle. Uutena asiakokonaisuutena näihin suosituksiin on sisällytetty vanhusten oikeuksien valvontaa koskeva osio. Oikeusasiamiehen kansliaan on perustettu kaksi juristin virkaa, joiden tehtävänä on valvoa vanhusten oikeuksien toteutumista. Sinne vaan kirjoittamaan. Jos epäkohtia ilmenee esimerkiksi vanhusten hoivassa.

Valtuuskunnan suosituksissa korostetaan kaikkien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan ja päätöksentekoon, ja tässä yhteydessä korostetaan mm. vanhusten asemaa. Samaan yhteyteen lisättiin velvoite torjua kaikenlaista syrjintää, mm. ikään perustuvaa. Siinähan meillä on yhteiskunnassa paljon parannettavaa työmarkkinoista alkaen aina mielipidetiedusteluihin asti. Gallup-kyselijöiden vastaajille asettama yläikäraja kertoo vanhusten mieliteiden väheksymisestä. Vanhuksille kuuluvat ihmisoikeudet niin kuin kaikille kansalaisille, vanhusten oikeudet ovat myös ihmisoikeuksia.

Näitä vaaleja on luonnehdittu monella tavalla. Yksi tärkeimpiä ja osuvimpia ilmauksia on puhua eriarvoisuuden ilmastonmuutoksen torjumiseen keskittyvistä vaaleista. Eriarvoisuutta eläkeläisten keskuudessa voitaisiin torjua juuri sillä eläkeläisköyhyyden poistamisella, josta edellä oli puhe. Mutta myös *ilmastonmuutoksen hillintä* on vanhusten kannalta erittäin merkityksellinen asia.

Esimerkkejä ei tarvitse kaukaa hakea, olihan viime kesäkin tosi kuuma. Kuumuuden vaikutuksista on tutkittua tietoa mm. vuoden 2003 elokuun tapahtumista, jolloin Euroopassa oli erityisen kuumaa. Lämpötila pysytteli pitkään yli 30 asteen. Niinpä varsinkin suurkaupunkien kuolleisuus nousi jyrkästi, Pariisissa kuusinkertaiseksi ja Lontoossa saman verran normaaliin kuolleisuuden määrään verrattuna. Ylenmääräinen kuumuus aiheutti monenlaisia ongelmia: sydänoireita, aivoverenkierron häiriöitä, hengitysteiden infektioita. Esimerkiksi sydänkuolemat lisääntyivät 3-6-

kertaisesti normaalitilanteeseen verrattuna. Ja kaikkein vaikeinta oli kaupungeissa ja varsinkin kaupunkitalojen yläkerroksissa asuvilla, koska kuumuus siellä oli tukahduttavinta.

Lääketieteen asiantuntijat ovatkin vakuuttuneita siitä, että säiden ääri-ilmiöitä, mm. poikkeuksellista kuumuutta, aiheuttava ilmastonmuutos vaikuttaa monella tavalla terveyteen. Erityisen alttiita terveyteen vaikuttaville ongelmille ovat nimenomaan iäkkäät ihmiset. Erityisessä vaaravyöhykkeessä ovat muistisairauksia ja diabetesta sairastavat ja monia lääkkeitä, varsinkin nesteitä poistavia, käyttävät ihmiset. Siksi ilmastonmuutoksen hillintä on myös iäkkään väestön hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeä tavoite.

On syytä toivoa, että saamme viikon kuluttua pidettävissä vaaleissa sellaisen eduskunnan joka ottaa ikääntymispolitiikan tosissaan ja suuntaa voimavaroja niin vanhusten hoivan parantamiseen kuin eläkeläisköyhyyden torjumiseen eikä laiminlyö sellaisia pitkän tähtäimen tavoitteita kuin ikäsyrynnän torjumista ja ilmastonmuutoksen hillintää.